

INVESTIDURA DE WOODY ALLEN COM A DOCTOR HONORIS CAUSA PER LA UNIVERSITAT POMPEU FABRA

ELOGI DE WOODY ALLEN

**Antonio Monegal, professor del Departament d'Humanitats de
la Universitat Pompeu Fabra**

Tinc l'honor de pronunciar la *Laudatio*, l'elogi dels mèrits del senyor Woody Allen, nascut Allan Stewart Konigsberg, amb motiu de la seva investidura com a doctor honoris causa per la Universitat Pompeu Fabra, d'acord amb la resolució del Consell de Govern de la Universitat.

Una universitat és com una gran família, és una comunitat unida per llaços intel·lectuals. És per això que ens alegra donar la benvinguda al senyor Allen com a nou membre de la nostra família per les seves múltiples i remarcables contribucions a les arts. Però atès que tots som conscients que una família regida únicament per l'intel·lecte seria una família amb problemes, voldria començar dient que també li donem la benvinguda amb afecte, com si rebéssim un cosí llunyà, algú de qui hem sentit molt a parlar i ens sembla que coneixem, que hi som propers, encara que mai no l'hàgim vist en persona.

Aquest sentiment prové del fet que el senyor Allen és l'únic director de cinema contemporani que ha repetit un model que va ser habitual entre els artistes còmics de l'època del cinema mut i del primer sonor, com Chaplin i Keaton, que eren tant actors com directors i interpretaven un personatge semblant una vegada i una altra a la majoria de les seves pel·lícules –una estratègia que més endavant trobem en Jacques Tati quan s'inspira en el cinema mut–. Amb un enfocament diferent i amb l'ajut del llenguatge, el senyor Allen ha construït al llarg de les seves pel·lícules un personatge de ficció tan coherent que els espectadors han arribat a identificar, i sovint fins i tot a confondre, els papers que escriu i que interpreta amb el seu jo real. Aquesta confusió es pot entendre com un recurs artístic per donar continuïtat i profunditat a la visió de la vida que representa a les pel·lícules.

Malgrat els indicis que proporciona el documental *Wild Man Blues*, que segueix la gira del 1996 amb la New Orleans Jazz Band per divuit ciutats europees – entre les quals hi ha Barcelona –, no podem saber del cert què hi ha de l'experiència vital o de la personalitat del senyor Allen en els personatges que interpreta. Tot i així, tampoc no hi fa res perquè allò que és important és que la il·lusió de la realitat ens ha persuadit. Les seves pel·lícules il·lustren la norma aristotèlica segons la qual l'art hauria d'imitar la vida, si entenem la imitació no com un senzill mirall sinó com un artifici prou convincent per permetre'ns reconèixer-nos-hi. Encara que no disposem de recomanacions d'Aristòtil per a la comèdia, sabem que la comèdia i l'humor són el mirall distorsionat a través del qual arribem a significats inesperats: riem les bromes i ens diverteix l'humor

del senyor Allen perquè sentim que amaga alguna cosa verídica, sobretot quan ens crida l'atenció sobre l'absurditat de com són les coses.

La producció del senyor Allen és extremament variada, ja que és un director d'allò més prolífic. En aquest sentit, no seria exacte suggerir que podem trobar el mateix tipus de reflexions sobre la vida en els seus primers treballs més desenraonats, com *Bananas* o *El dormilega*, i en les intenses exploracions psicològiques d'*Interiors* o *Una altra dona*, tot i que cap de les seves pel·lícules no està desproveïda de les seves característiques observacions satíriques sobre el món que ens envolta. En el dia d'avui l'honorem no només perquè ens ha fet riure –que en si mateix no és un regal intranscendent–, sinó perquè també ens ha fet pensar.

Tard o d'hora els éssers humans ens adonem que estem sols, però ens sentim menys sols quan ens identifiquem amb el punt de vista d'algué altre, quan compartim la mateixa percepció o riem conjuntament de les complicacions i de les desgràcies de la vida. L'humor és l'arma més efectiva per superar els reptes del dia a dia, i el senyor Allen ens ha municionat amb abundància. Aquest és el motiu pel qual per a molta gent el senyor Allen ha esdevingut una mena de filòsof popular, una font de saviesa quotidiana, i en les seves pel·lícules el públic d'arreu del món hi troba pistes iròniques sobre la complexitat de les relacions humanes, els enganys de la societat contemporània i la incertesa de l'existència.

El senyor Allen ha aportat als nostres temps una manera original d'observar la realitat, amb una mirada divertida i un xic escèptica, sempre atenta a la dimensió desenraonada dels esdeveniments, que prové de la rica tradició dels comedians jueus, la qual ha reformulat en un estil propi. En teoria, l'humor està condicionat per especificitats culturals, però la història del cinema ens dona tantes excepcions a aquesta norma que ja sembla buida de contingut. En el cas del senyor Allen, els elements personals, locals i culturalment específics han assolit un atractiu universal. Ha aconseguit que molta gent agafi afeció a les seves idiosincràcies, però no ho ha fet intentant endevinar i seguir els gustos del públic –com sol fer Hollywood– sinó centrant-se en allò que li interessa, a la manera dels artistes: ens ofereix les seves preocupacions intel·lectuals i emocionals, el tipus de cinema que li agrada, la música que escolta i les raons que fan que la vida valgui la pena. Al capdavall, els temes que li interessin no difereixen massa dels que interessin la majoria de gent a tot el món: l'amor, la mort i el sexe –no necessàriament en aquest ordre.

Tothom té una pel·lícula de Woody Allen preferida, i alguns en tenim una de preferida per a cada estat d'ànim. El menú és extens: podem triar entre diferents graus d'introspecció melancòlica o escenificacions d'irracionalitat escandaloses i hilarants. Tenim paròdies de pel·lícules de ciència ficció a *El dormilega*, de novel·les russes del segle XIX a *L'última nit de Borís Gruixenko* i de cinema expressionista alemany a *Ombres i boira*; revisions de gèneres com el cinema de gàngsters a *Bales sobre Broadway*, els musicals a *Tothom diu "I love you"*, el cinema negre a *La maledicció de l'escorpí de Jade*; homenatges a

Bergman a *Interiors* i a Fellini a *Records*; evocacions de Shakespeare a *Comedia sexual de una noche de verano* i de la tragèdia grega a *Poderosa Afrodita*. Entre aquest corpus d'obres també trobem un ampli ventall de personatges femenins construïts amb delicadesa, que no només són papers preciosos per a les actrius sinó que també permeten analitzar amb lucidesa les relacions entre els sexes. Pel que fa als personatges que ell mateix interpreta, han esdevingut el model de l'antiheroi contemporani.

De la mateixa manera que ha creat personatges que s'identifiquen amb ell, la seva ciutat també s'ha convertit en un personatge clau i al llarg del temps ha assolit una dimensió ideal. Ha confeccionat una imatge fílmica de la seva ciutat que actualment resulta familiar per a gent d'arreu del món i que s'ha erigit en el model de la ciutat com a espai per a la interacció humana i de la circulació de desitjos i il·lusions. La posició de Nova York en el nostre imaginari col·lectiu es deu en gran part al retrat del senyor Allen, al qual ha afegit la música de fons adequada. Si bé és cert que probablement els ciutadans de Barcelona estan tan enamorats de la seva ciutat com els novaiorquesos, veient pel·lícules com *Manhattan* hem convertit la ciutat del director en l'arquetip del que una ciutat aspira a ser, no en termes d'urbanisme sinó com a protagonista de les històries dels seus habitants.

En revisar el conjunt de la producció del senyor Allen, és sorprenent la riquesa de referències culturals i el fet que moltes de les seves pel·lícules no són només comèdies o exploracions psicològiques, sinó exercicis autoreflexius sobre la naturalesa del llenguatge cinematogràfic i el llegat de la història del cinema. El senyor Allen ha desafiat les convencions cinemàtiques d'ençà de la seva primera obra, *Què passa, Lliri Tigrat?*, en què va agafar un *thriller* d'espionatge japonès ja produït –una imitació del model de James Bond– i va substituir-hi la banda sonora original per nous diàlegs. A les seves pel·lícules, les expectatives no se satisfan i els codis morals es transgredeixen: les històries d'amor fracassen deixant-nos sense un final feliç, i els crims queden impunes. La confusió entre ficció i realitat que vertebrava la il·lusió que produeix el cinema és l'argument de *La rosa porpra del Caire*, però el senyor Allen també tracta aquesta qüestió simulant el format documental a *Toma el dinero y corre* i a *Zelig*, i imitant, a *Records*, l'ús de Fellini del discurs pseudoautobiogràfic. En aquest sentit, el seu treball constitueix una lliçó de cinema, una recreació exhaustiva dels ecos de la història del cinema de la mà d'un amant d'aquest art, d'un director que també és un espectador atent.

La influència de la seva obra ha transcendit totes les fronteres, ja que per més específiques i personals que siguin les seves fonts d'inspiració i el seu punt de vista, es nodreix d'una gran varietat de repertoris fílmics i culturals i posa al seu servei la capacitat del cinema com a mitjà de comunicació internacional. Avui i aquí és especialment pertinent subratllar que les seves pel·lícules representen un pont entre dues tradicions cinematogràfiques i dues cultures: l'americana i l'europea. En molts sentits, això ha estat possible perquè el senyor Allen encarna alguns dels millors trets d'ambdues tradicions: forma part tant de l'excepcional família de directors americans que han aconseguit mantenir la

seva independència tot treballant al costat de la gran indústria, com del grup selecte de directores internacionals reconeguts per haver contribuït amb originalitat a la història del cinema com a art sense renunciar a la seva vessant d'entreteniment. En aquest grup, els seus col·legues són Fritz Lang i Billy Wilder, així com Luis Buñuel i Akira Kurosawa.

No hem d'oblidar que, a banda de director de cinema, abans que res el senyor Allen és escriptor. Ha publicat quatre llibres i és l'autor de deu peces teatrals. *Play It Again, Sam* va tenir molt d'èxit a Broadway abans de ser adaptada al cinema. L'impuls artístic sovint es representa a les seves pel·lícules a través de personatges escriptors. Ha escrit totes les seves pel·lícules i des dels vuitanta és l'únic guionista que apareix als crèdits de la majoria de cintes. Aquest fet li atorga un grau de responsabilitat creativa que ens permet considerar-lo l'autor d'un gran cos de treball, l'*auteur*, en el sentit que donem al terme en referir-nos als seus admirats Bergman o Fellini.

En certa manera, el doctorat honorari amb què investim el senyor Allen també és un homenatge al paper que el cinema ha tingut en la formació de la nostra psique col·lectiva i individual, ja que ha creat fantasies que ens ajuden a continuar vivint. Hem acompanyat els seus personatges al cinema força sovint, en diverses ocasions fins i tot per veure la mateixa pel·lícula, com amb *La pena y la piedad* a *Annie Hall*, perquè el senyor Allen ha fet que l'experiència de veure pel·lícules sigui un tema recurrent a les seves obres amb el qual simbolitza que la cultura no és només un objecte de consum o un plaer estètic, sinó allò que ens fa el que som. Les persones fan pel·lícules, però les pel·lícules també ens fan a nosaltres.

Com a universitat, volem reconèixer que el senyor Allen ha deixat una empremta en l'àmbit del cinema i també en el conjunt de la cultura contemporània. Ha esdevingut, tant si li agrada com si no, una icona cultural. Al marge del fet revelador que va inspirar un còmic, la gent recorda escenes de les seves pel·lícules com el protagonista de *Play It Again, Sam* recorda *Casablanca*. Les seves paraules es recopilen en antologies i les seves bromes es repeteixen com a font de saviesa, i això no fa més que recordar-nos fins a quin punt és a l'escriptor a qui honorem.

He arribat fins aquí sense citar les paraules del senyor Allen, tasca que no és gens fàcil tenint en compte que ens ha proporcionat un ampli historial de comentaris dignes de ser citats. Ara bé, a mi m'agradaria citar la seva mare. Al final de *Wild Man Blues*, la senyora Konigsberg nega que les pel·lícules del seu fill tractin la seva pròpia vida i comenta: "M'agrada perquè t'explica una història, encara que no sigui veritat. Les històries poden ser inversemblants, però són històries. Això és el que m'agrada." Aquest és un gran elogi per a un escriptor i director de cinema, ja que es tracta d'explicar històries, d'explicar-les bé i amb persuasió. D'ençà de l'època dels grecs i de les lliçons d'Aristòtil, sabem que el plaer d'explicar i d'escoltar històries és el motor de la cultura humana, i que en les històries trobem models de comportament, valors i estratègies per interactuar amb el nostre entorn.

És probable que el senyor Allen sigui un mal exemple per als nostres estudiants, perquè demostra que es pot assolir èxit, tenir una carrera gratificant i millorar la vida de la gent sense el que nosaltres oferim, és a dir, sense un títol universitari. Si n'hi hagués molts com ell hauríem de plegar, però perdonem aquest exemple subversiu perquè les universitats no només són centres on es dóna educació i títols, sinó també institucions dedicades al coneixement, i el senyor Allen ens ha permès ampliar el nostre coneixement del món.

A *Fresas salvajes*, de Bergman, el professor Isak Borg viatja cap a la cerimònia de concessió d'un premi honorífic. En una odissea paral·lela, el protagonista de *Desmuntant Harry* es dirigeix cap a l'escola que el va expulsar i que ara pretén homenatjar-lo. Harry mai no arriba a assistir a la cerimònia en honor seu, que es cancel·la, però al final de la pel·lícula s'imagina una trobada de tots els personatges de les seves històries, en una evocació del final de *8 1/2* de Fellini. El que és important en tots dos films és el viatge mateix. Malauradament, no podem oferir al senyor Allen un ritual com el del professor Borg, perquè ens falta la pàtina dels anys, no portem toga ni parlem llatí. Però aquesta cerimònia és real: no som producte de la imaginació de ningú (o almenys és el que creiem) i no som personatges sinó espectadors agraïts. D'altra banda, reclamem el dret d'actuar com els personatges de *Desmuntant Harry*, perquè sentim que hem passat a formar part de les pel·lícules del senyor Allen en la mesura que aquestes han esdevingut part de les nostres vides.

Per tots aquests motius, distingides autoritats i membres de la comunitat universitària, demano respectuosament i sol·licito encaridament que s'investeixi el senyor Woody Allen amb el títol de doctor honoris causa per la Universitat Pompeu Fabra. A continuació ho diré en llatí per recordar el protocol antic i apropar-nos a l'esperit de *Fresas salvajes*: *His De Causis, Peto Gradum Doctoris Honoris Causa Domino Woody Allen*.

Barcelona, 14 de juny del 2007